

13 Mart 2025

Avrupa ABD'ye Boyun Eğecek mi; Türkiye Nasıl Pozisyon Almalı?

ABD başkanı olarak yeniden seçilen D.Trump'ın 20 Ocak 2025 tarihinde yemin ederek göreve başlamasıyla birlikte öngörülemeyen davranışları küresel ilişkilerde bazı ezberlerin bozulmasına yol açmıştır. Daha göreve başlamadan Rusya-Ukrayna savaşını bitirme yönünde açıklamaları, ardından Gazze'nin ve orada yaşayan Filistin halkının geleceğine ilişkin garip açıklamaları ne denli tehlikeli bir başkan olduğunu gözler önüne sermiştir.

Özellikle Beyaz Saray'a davet ettiği liderlere yönelik sıra dışı karşılımlar ve uluslararası teamüllerin aksine son olarak başkan yardımcısı J.D. Vance ile birlikte medyanın önünde Ukrayna devlet başkanı V. Zelenskiy'e karşı yaptığı aşağılayıcı tavır ve davranışlar bardağı taşıran ve tüm dünyanın tepkisine yol açan bir davranış olarak akıllara kazınmıştır.

Bu toplantı sonrası daha önce ABD tarafından Ukrayna'ya yapılan askeri yardımlar karşılığı Ukrayna'nın zengin yeraltı kaynaklarının adeta ipotek altına alınacağı anlaşma da imzalanmamış ve Ukrayna Başkanı V. Zelenskiy basın açıklaması yapılmadan Beyaz Saray'ı terketmiştir.

Avrupa'da Zirveler Furyası

Yaşanan bu talihsiz olay sonrası AB ülkeleri tarafından peş peşe Ukrayna'ya destek mesajları yağmaya başlamıştır. ABD ile Avrupa arasında ortaya çıkan ihtilafın giderilmesi ve barışın sağlanmasına dönük olarak Avrupalı kimi liderler,

NATO Genel Sekreteri, Avrupa Komisyonu Başkanı, Avrupa Konseyi Başkanı ve AB ülkelerinden bazılarının kısıtlı katılımıyla, Fransa Cumhurbaşkanı E. Macron'un ev sahipliğinde Paris'te bir araya gelmişler; fakat toplantı sonrası bir bildiri yayınlanmamış, savaşın sonlandırılmasına yönelik atılması gereken adımlar, ateşkes ve barış müzakerelerinin sağlanmasına ilişkin mesajlar vermişlerdir. Aslında zirve sonuçlarının, D. Trump ve V. Putin arasında yapılan ve her iki liderin de savaşı sona erdirmek için müzakerelere başlama konusunda anlaştıkları telefon görüşmesine bir tepki olarak ortaya konduğu dikkatlerden kaçmamıştır.

17 Şubat 2025 tarihinde yapılan Paris Zirve'sinden sonra, 1 Mart 2025 tarihinde İngiltere Başbakanı K. Starmer'in ev sahipliğinde Londra'da düzenlenen "Ukrayna ve kıtanın güvenliği için iş birliği" konusunun ele alındığı zirvenin ardından ülkeler tarafından üzerinde mutabık kalınan dört maddelik bir plan açıklanmıştır. Söz konusu plana göre;

- Ukrayna'ya askeri yardımların devam etmesi,
- Barış müzakerelerinde Kiev'in masada olması
- Avrupa liderlerinin gelecekte olası bir Rusya saldırısını caydırmayı hedeflemesi,
- Ukrayna'yı savunmak ve barışı garanti altına almak için "gönüllüler koalisyonu" oluşturulması kararlaştırılmıştır.

Bu plan, 17 Avrupa ülkesi lideri tarafından kabul edilerek desteklenmiştir. Toplantıda Türkiye'yi Dış İşleri Bakanı H. Fidan temsil etmiştir. Cumhurbaşkanı R.T. Erdoğan tarafından daha sonra yapılan bir açıklamada "Türkiye'siz bir Avrupa güvenliği düşünülemez" ifadesi dikkat çekmiştir.

ABD ve Avrupa'da bu gelişmeler yaşanırken, Türkiye bu önemli uluslararası konulardan uzak kalmamış, Rusya-Ukrayna savaşının sonlandırılmasına yönelik çözüm odaklı açıklamalarda bulunarak Dışişleri Bakanları seviyesinde Rusya ile bir seri görüşmelerde bulunmuş, ayrıca ABD ile Rusya heyetinin Ukrayna'da barış sağlamak üzere Riyad'ta doğrudan ikili temaslarda bulunduğu gün Ukrayna Cumhurbaşkanı V. Zelenskiy Türkiye'de Cumhurbaşkanı tarafından kabul edilmiştir. Bu görüşmeler sonrası yetkililerce yapılan resmi açıklamalara göre gerek ateşkes gerekse ulaştırılması durumunda

barış görüşmelerine Türkiye'nin ev sahipliği yapabileceği defaatle vurgulanmıştır.

Elbette Rusya-Ukrayna savaşının devam etmesi söz konusu ise ABD'nin desteğinin ve inisiyatif almasının kaçınılmaz bir ihtiyaç olduğu ortadadır. Bu nedenle, Avrupa'nın iki önemli ülkesi Fransa ve İngiltere'nin, devlet başkanı E. Macron ve İngiliz başbakanı K. Starmer'ın ziyaretleri ABD Başkanının kararını pek etkilememiş ve Trump, kendi planladığı şekilde Rusya ile masaya oturarak AB ülkeleri ve hatta Ukrayna yetkililerini çevrim dışı bırakmıştır. D. Trump'ın, daha sonra yaptığı açıklamalarda savaşı bitireceğini ve bu konuda Rusya ile anlaşacağını da ifade etmekten çekinmediği görülmüştür. Münih Güvenlik Konferansı'nda da başkan yardımcısı J.D. Vance'in Avrupa ülkelerine karşı takındığı tavır ve ifadeleri ile AB ülkelerini devre dışı bırakarak Rusya ile doğrudan görüşmesi Avrupa ülkelerini tedirgin etmiş ve tepkilerin doğmasına sebep olmuştu. Üç yıldır devam eden savaşta verilen tüm mücadelenin sıfırlanması ve Rusya'nın Ukrayna'da gerçekleştirdiği terör eylemlerinin mimarı olarak boy gösteren Rusya devlet başkanı V. Putin'in aklanması anlamına gelecek bu görüşmelerin yapılacağı hep birlikte yapılması gerektiği Avrupa ülkeleri tarafından açıklanmıştır.

Ülkelerin Savunma Yeteneklerindeki Açıklar ve Ekonomik Zorluklar

AB ülkeleri tarafından hem harp silah araçları hem de siyaseten üç yıl boyunca desteklenen Ukrayna savaşı Avrupa ülkelerinin mühimmat stoklarının erimesine yol açmıştır. Bu nedenle gerek ABD'nin Rusya ile görüşmesi, gerekse eriyen mühimmat stoklarının yerine konmasındaki zorluklar bazı ülkelerin Ukrayna'ya destek konusunda olumsuz yorumlar yapmasına sebep olmuştur. Bu yönüyle, herkesin ortak düşüncesi, ateşkesin sağlanması ve takiben asgari müştereklerde buluşularak savaşın sonlandırılması suretiyle barışın tesis edilmesinin en iyi çözüm tarzı olacağı yönündedir. Hatta şu anda ateşkes ve barışın sağlanması durumunda bunun kontrolü için sağlanacak barış gücü kuvvetleri konuşulmaya başlanmıştır. Fakat ABD Başkanı D. Trump'ın savaşı bitirmesi karşılığında Rusya ile nasıl bir anlaşma planladığı tüm yönleriyle bilinmemektedir. Ukrayna'dan ne alacağı konusu ise çok açıktır. Bununla ilgili olarak imzalanması düşünülen nadir elementler anlaşmasına göre Ukrayna topraklarında bulunan değerli madenlerin işletilmesini ABD firmalarının üstlenmesi konusu açık kaynaklara yansımıştır. Söz konusu kaynaklar, anlaşmanın ABD'nin savaş boyunca Ukrayna'ya sağladığı öne sürülen 350 Milyar Dolarlık yardımın karşılığı olarak Ukrayna'nın nadir elementlerine "el koymasını" ve savaşın sonlandırılmasıyla birlikte Ukrayna'ya güvenlik garantileri verilmesini öngörmekte olduğunu öne sürmektedirler. Diğer

yandan, aynı kaynaklara göre ABD'nin Ukrayna'ya sağladığı yardımların gerçek parasal karşılığı 70-80 Milyar Dolar civarında olduğu söylenmektedir.

Bütün bu yaşananlar küresel ölçekte düşünüldüğünde D. Trump ve ekibinin fütursuzca yaptıkları açıklamalar, uygulamaya koydukları sıra dışı girişimler tüm dünyayı tedirgin etmektedir. D. Trump'ın öncelik verdiği Rusya-Ukrayna savaşını kendi yöntemi ile çözmeye çalışması, ticari ilişkilerinin olduğu ülkelere vergiler üzerinden tehditler savurması, hem kendi iç kamuoyunda hem de dünya genelinde tepkilere neden olmuş; başta Çin olmak üzere Kanada, Meksika ve AB ülkeleri bu yaklaşımın kabul edilemez olduğunu, buna aynıyla mukabelede bulunacaklarını liderler seviyesinde ifade etmişlerdir.

Türkiye'nin Önündeki Yollar ve Tehlikeler

Türkiye'nin bu gelişmelerin dışında kalması pek mümkün değildir. AB ülkeleri, bugüne kadar ABD'nin büyük oranda katkısı ile oluşturulan savunma mimarisi altındaki güvenlikleri sayesinde refah içinde yaşamakta idiler. NATO içinde yer almaları sebebiyle savunma harcamalarını hep minimum seviyede tutmuşlar, hatta özellikle son on yıldır meydana gelen gelişmelere rağmen silahlı kuvvetlerini insan gücü ve modern silahlar yönüyle şartlara uygun ölçelerde geliştirme yolunu seçmemişlerdir. ABD Başkanının öngörülemez tavırları ve AB ülkelerini dikkate almadan yaptığı açıklamalar, ABD-Avrupa ilişkilerinde farklı bir boyuta geçilmesinin işareti olarak görülmüş ve yukarıda da belirttiğim acil Paris ve Londra toplantıları yapılmış, ABD'den bağımsız olarak neler yapılabileceği yönünde kararlar alınmıştır.

Böylesi ciddi gelişmelerin yaşandığı dünyada, tarih tekerrür edip, II. Dünya Savaşının ardından olduğu gibi, yine 1947 yılında ABD kongresinde kabul edilen Truman doktrini kapsamında uygulamaya konulan Marshall yardımlarına benzer şekilde, o dönemde tarım ürünleri ile desteklediğimiz Avrupa'yı bu kez de güçlü ordumuzun insan gücü ile desteklememiz mi planlanıyor sorusu akıllara gelmektedir. Çünkü Avrupa ülkelerine baktığımızda askeri güç hem sayı hem de savaş tecrübesi olarak yok denecek kadar azdır. Hatta çoğu ülkelerde mecburi askerlik hizmeti dahi bulunmamaktadır. Belki bazı Avrupa ülkelerinde harp sanayisi gelişmiş olsa da bu sanayinin ürünlerini kullanabilecek sayıda nitelikli personelin bulunmaması büyük bir eksiklik olarak görülmektedir. Şu anda ateşkesin sağlanması durumunda bile bunun korunması için yeterli insan gücünün tahsis edilemeyeceği açıktır. Bu yüzden Türkiye ismi sıkça geçmekte ve ihtiyaç olduğunda, daha önce BM ve NATO çatısı altında katıldığı görevlerde tecrübesi kanıtlanmış Türk askerinin

Ukrayna'da barış koruma birlikleri konuşlandırma planına dahil edilebileceği akıllara gelmektedir. Elbette Cumhurbaşkanı R.T. Erdoğan'ın ifade ettiği şekilde eğer ABD'siz bir Avrupa Güvenlik Mimarisinden söz ediliyorsa bunun Türkiye'siz olamayacağı Türkiye tarafından muhataplarına her ortamda net bir şekilde anlatılmalıdır.

Öngörülemezlikle tanımlanan D. Trump'ın bu tepkiler karşısında ne tür bir yol izleyeceği de belirsizliğini korumaktadır. Tabii akla gelen en önemli sorulardan biri de Türkiye'nin bu gelişmeler ışığında AB ülkeleri ile beraber hareket edip Rusya'ya karşı Ukrayna'nın yanında bir tavır mı sergileyebileceği, yoksa savaşın başlangıcından itibaren uyguladığı her iki tarafla ilişkileri devam ettirerek tarafsızlığını koruma yolunu mu seçecektir. İlk seçenek tercih edildiğinde, zaten inişli çıkışlı giden, S-400 krizinden beri bir türlü normal rotasına oturtulamayan ABD ile ilişkilerin daha da kötüye gidebileceği net olarak görülmektedir. ABD Başkanının göreve başlamasından bu yana Cumhurbaşkanı ile yüz yüze bir görüşmenin henüz yapılmaması da sorunların çözümünde bir ilerlemenin olmadığı veya şimdilik beklemeye alındığı hissini uyandırmaktadır.

Avrupa ülkeleri yanında yer almadan tarafsız kalmamız durumunda ise, savaşın başlangıcından itibaren yaşadığımız eleştirilere maruz kalmaya devam etmemiz ve Avrupa Güvenlik Mimarisi dışına atılmamız söz konusu olabilecektir. Bu seçenekte de ABD ile olan ilişkilerde herhangi bir değişiklik söz konusu olmayacak hatta Suriye'de SDG (PYD/YPG) konusunda karşı karşıya gelmemiz kaçınılmaz olabilecektir.

D. Trump'ın birinci döneminden hatırlayacağımız gibi Barış Pınarı hareketinin durdurulması ve bununla ilişkili Cumhurbaşkanı'na hitaben yazılan mektup da hala hatırlardadır. Muhtemeldir ki D. Trump ajandasında bulunan konulara tek tek eğilmektedir. Sıra eninde sonunda Suriye konusuna gelecektir. Her ne kadar 27 Şubat 2025 tarihinde PKK terör örgütüne silah bırakma açıklaması yapılmış olsa ve bölgede sözde ateşkes ve barış konuşulmaya başlanmış bulunsa da, Suriye'deki PKK uzantısı olan, ABD'nin hamiliğini yaptığı PYD/YPG terör örgütü yöneticileri tarafından yapılan açıklamalarda bu konunun kendilerini bağlamadığı ısrarla ifade edilmiştir. Belki de bu durumun ABD ile karşı karşıya geleceğimiz noktalardan birisi olması kuvvetle muhtemeldir.

Daha önce Barış Pınarı hareketinde yaşanan talihsiz duruma benzer bir durumla karşılaşılabilme ihtimalinin de dikkate alınması gerekir. Suriye'nin

kuzeydoğusunda sürekli isim değiştirerek kendisini aklamaya çalışan terör örgütüne karşı hareket tarzının ne olacağı, ABD'nin müdahalesi olursa ne tür bir plan uygulanacağı açıklığa kavuşturulması gereken önemli bir husustur. Buna müsaade edilmesi durumunda Irak'ın kuzeyinde oluşturulan Irak Kürt Bölgesel Yönetimi (IKBY) benzeri bir yapının oluşturularak, gelecekte iki bölgenin birleşmesi ile sözde bir Kürt Devleti kurulmasının önü açılacaktır. Bu yöndeki bir sürecin hayata geçirilmesi durumunda şimdilik açıkça söz edilmese de ABD ve İsrail'in desteği ile Suriye'deki hükümete yapılacak baskı sonucunda hep hayal ettikleri Akdeniz'e açılan bir sözde Kürt devleti kurulma olasılığı gündemde canlı kalmaya devam edecektir.

Sonuç

ABD'nin Rusya-Ukrayna savaşının bitirilmesine yönelik olarak hem Avrupa ülkelerini hem de Ukrayna'yı dikkate almadan attığı adımlar, bölgeye barışı getirmeyecek ve bundan cesaret alan Rusya, Ukrayna'ya verilmesi planlanan güvenlik garantilerine rağmen Avrupa için tehdit olmaya devam edecektir.

ABD'nin, Ukrayna'ya vadettiği güvenlik garantileri kapsamında *nadir elementlerle* ilgili olarak yapılacak anlaşma konusunda istediği sonucu elde edememesi durumunda Ukrayna'dan desteğini tamamen çekmesi senaryosunda, Avrupa'nın Londra toplantısı sonrası yayımlanan mutabakat bildirisinde bahsedilen dört maddenin gereğini ABD desteği olmaksızın yerine getirip, Rusya'yı caydırıp masaya oturabilecek seviyeye gelmesi şüpheli görünmektedir. Çünkü bu konuda bazı ülkelerde destek konusunda çekinceler bulunduğu da açık kaynaklarda yer almaktadır.

Özellikle, Rusya'ya karşı insan gücü, bazı harp silah araçları ve savaş tecrübesine sahip Türkiye'nin desteğinin talep edilip/edilmeyeceği önemli bir husustur. Talep edilmesi durumunda AB'nin, göçmenlerin Avrupa'ya geçmeden Türkiye'de kalması hariç, AB'yle ilişkiler bağlamında uzun süredir durağan seyreden alanlarda esneklik sağlayacağına ilişkin somut emarelerin olup olmadığı da sorgulanmalıdır. Böylesi bir koalisyona katılım durumunda geniş bir yelpazede ürün veren ve geliştirmeye devam eden Türk Savunma Sanayine büyük iş düşeceği de akıllarda tutulmalı ve planlama buna göre yapılmalıdır.

Bu hususlarla doğrudan bağlantılı olmasa da, Suriye'nin kuzey doğusunda oldu bittiye getirilerek ABD desteğiyle oluşturulmaya çalışılan sözde Kürt

devleti için çeşitli isimlendirmelerle gizlenmeye çalışılan PYD/YPG terör örgütüne karşı Avrupa'dan siyasi destek alınması da düşünülmelidir. Olası bir sınır ötesi hareket icra edilmesi durumunda, D. Trump'ın öngörülemez davranış ve hamlelerine bağlı olarak ortaya çıkabilecek yeni olumsuzluklara karşı da hazırlıklı olunması gerekmektedir.

Nihat Kökmen

Kıdemli Analist